

ԴԵԲԵՆԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ԴԱՐՁՅԱԼ ՄԻԵՎՆՈՒՅՆ ՀԱՆԿԵՐԳԸ

(Պիոս պապի վերջին կոնդակի առթիվ)

որին Սրբութիւն Հոռմի Սըր-
բազան Պապը, Պիոս ԺԲ., սեպ-
տեմբերի 8-ին «Sempiternus
Rex» («Համիտեմական Թա-
գավոր») անվանյալ կոնդակ մը հրատարա-
կեց Քաղկեդոնի ժողովին 1500-ամյակին
առթիւ: Լատին եկեղեցւոյ պետին սույն
հովական թուղթը քիչ արձագանք գտավ
կրօնական և քաղաքական աշխարհի մեջ:
Ան կ'պարունակէ դարեր շարունակ կրկնվող
միեւնոյն հաճեցողք, թէ Հոռմի պապն է
Քրիստոսի փոխանորդը այս աշխարհի վրա,
թէ Հոռմի եկեղեցին է ճշմարիտ Կաթողիկէ
եկեղեցին, և թէ մյուս քրիստոնյա ազգեր,
եկեղեցական համայնքներ պարտին Լատին
եկեղեցւոյ հպատակիլ, ըլլալու համար «մի
հօտ և մի հովիւ»:

Եթէ կարգ մը պարբերաթերթերու մեջ
կոնդակին հիշատակութիւնը եղավ և քանի
մը մեջբերումներ կատարվեցան անկէ՝ պար-
զապես ցույց տալու համար էր, թէ ի՛նչպէս
Վատիկան միշտ աշխարհի շփոթ կացութե-
նէն օգտվելով կշանա տարածել իր գերիշ-
խանութիւնը քրիստոնյա մյուս եկեղեցիներու
մէջ, այս պարագային մասնավորա-
բար արեւելեան ուղղափառ եկեղեցիներուն:
Ամբողջական կոնդակը աչքի առջև չու-
նինք, որովհետեւ մեր ստացած օտար լեզվով
պարբերաթերթերն ու օրաթերթերը անկէ
միայն նախադասութիւններ ու հատվածներ
արտագրած են:

Պիոս պապի կոնդակի մասին առաջին
անգամ կարդացինք Նյու-Յորք Հերոլտ Տրի-
բյուէի Փարիզի տպագրութեան 18 սեպ-
տեմբեր 1951-ի թիվին մեջ: Թղթակիցը՝
Պարրթ Մկրտուն, «Պապի հրավերը միութեան

համար» խորագրին ներքե կգրէ, թէ Լատին
եկեղեցւոյ Քահանայապետին կողմ ուղղված
է մասնավորաբար արեւելեան քրիստոնյա
եկեղեցիներուն— Հայ, Ղպտի, Ասորի և Նես-
տորական— զանոնք հրավիրելու կամ միա-
նալու կաթողիկոսեան և պապը ճանշնալու
իրեւ գերագույն պետ եկեղեցւոյ: Հստ թղթ-
թակիցին՝ պապը իր կոնդակի մեջ կհայտնէ
թէ ջերմորեն կփափագի, որ ղպտիներն ու
նեստորականները միացած տեսնեն Հոռմեա-
կան եկեղեցւոյ մեջ իր մահն առաջ որպէս
իր քահանայապետութեան «մեծ գոհարնե-
ր» են մին: Պարրթ Մկրտուն կավելցնէ նաեւ,
որ Հոռմի հեղինակավոր շրջանակներու մեջ
կտիրէ այն կարծիքը, թէ ղպտիներն և նես-
տորականներն ետք կաթողիկոսեան կըր-
նան միանալ տասներկու միլիոն ուղղափառ
քրիստոնյաներ Հունաստանի, Յովանալիոյ,
Բյուրքիոյ, Մերձավոր Արեւելքի, Ֆրանսայի և
Միացյալ Նահանգաց մեջ: Շատ պապեր և
«հեղինակավոր» հոռմեադավաններ ունեցե-
րն այդ կարծիքն ու փափագը, սակայն ուղ-
ղափառ քրիստոնյաներ ո՛չ թէ կմիանան
Հոռմի, այլ ա՛լ ավելի փարած կմնան իրենց
սուրբ հավատքին, որմէ Արեւմտեան եկեղե-
ցին պետք է օրինակ առնէ:

Նյու-Յորք Տայմզ իր 13 սեպտեմբեր
1951-ի թիվին մեջ քանի մը երկար հատ-
վածներ մեջբերած է կոնդակէն, որոնք ա-
վելի Քաղկեդոնի ժողովին մասին են: Պա-
պը կշանա ցույց տալ, թէ Եփեսոսի և Քաղ-
կեդոնի ժողովներուն մեջ Քրիստոսի մար-
դեղութեան նկատմամբ դավանական միու-
թիւն գոյացած է և թէ Արեւելք ընդունած է
այդ միութիւնը: Պետք է ըսենք, սակայն,
թէ իրողութիւնը տարբեր է: Եփեսոսի դա-
վանանքին տեղ, ըստ որում, մարմնացյալ

Քրիստոսը միավորյալ մի բնություն ունի, Քաղկեդոն երկու անգամ բնությանց վարդապետությունը ընդունեցավ և մի Քրիստոսը երկու մասի բաժնեց, նման Նեստորի, և այս կերպով փոխանակ միություն առաջ բերելու, անհամաձայնությանց ու դավանական պայքարներու դուռ բացավ: Արևելյան եկեղեցիները — Հայ, Ղպտի, Ասորի, Հաբեշ — իսպառ ընդունեցան Քաղկեդոնի այդ վարդապետությունը, որ կուգար խզում բերել նախապես բոլոր եկեղեցիներեն դավանված և ավանդական դարձած Քրիստոսի մի քնություն վարդապետության մեջ: Սրբազան պապը իր կոնդակին մեջ կգրե. «Այսօր իսկ քանի մը հերձյալ հատվածներ ցրված Եգիպտոս, Եթովպիա, Սյուրիա, Հայաստան և այլուր՝ կթվին մոլորած ըլլալ ճշմարիտ շավիղին՝ ավելի բառերով, քան թե հաստատուն փաստերով, քանաձեռնելու համար մարդեղության վարդապետությունը ինչպես կհետևեցրվի իրենց ծիսական և աստվածաբանական վավերաթուղթերեն (Document): Կուզեինք խոնարհաբար հիշեցնել սրբազան քահանայապետին իրողություն մը, որուն քաջածանոթ է ինք, թե Եգիպտոսի (Ղպտի), Եթովպիո (Հաբեշ), Սյուրիո (Ասորի) և Հայաստանի (Հայ) եկեղեցիները «հերձյալ հատվածներ» չեն, այլ Մի, Սուրբ, Առաքելական Կաթողիկե Եկեղեցվո մասը և անոր ճշմարիտ հավատքին շատագուրդներն ու պահպանողները, և այդ հավատքին հավատարիմ մնալու համար դարեր շարունակ բազում հալածանք ու զոհաբերություն հանձնելու առած են. սակի զատ այդ եկեղեցիները ո՛չ թե ճշմարիտ շավիղեն շեղած են, այլ պահած ու քարոզած են զայն. ասիկա կփաստվի ո՛չ թե «բառերով, այլ մեր բազմաթիվ սուրբ հայրերու ծիսական և դավանական վկայություններով: Անշուշտ, արևելյան և արևմտյան եկեղեցիներու պատմաբանները շատ լավ գիտեն, թե դավանական ուղիղ ճամբային շեղողները ո՛չ թե արևելյան եկեղեցիները եղան, այլ արևմտյանը՝ իր նորահնար բարոյություններով:

Մեզի համար մասնավորապես զարմանալի թվեցան, սակայն, սրբազան պապի հետևյալ խոսքերը. «Հետևելով մեր նախորդներու հետքերով, մենք հարատևորեն փանացինք դուրսացնել արևելյան եկեղեցիներու վերադարձը Կաթողիկ Եկեղեցվո մեջ... մասնավոր կերպով՝ հոգածու եղանք հոռմեական եկեղեցապետության տակ գտնվող ժողովուրդին (ըսել կուզե՛մ հայերուն) և պարզատեղիք հոռմեական կարդինալության փառքով հայոց պատրիարքը:

Թե կաթողիկներ հիննն ի վեր ի՛նչպիսի

միջոցներ գործածած են ու կգործածեն արեւելյան եկեղեցիները Հռոմի հպատակեցնելու՝ ծանոթ է բոլոր անոնց, որոնք քիչ-շատ եկեղեցական պատմություն գիտեն: Բայց Աղաջանյան սրբազանի կարդինալության աստիճանի բարձրացումը կխորհինք թե արժանյաց և ծառայության փոխարեն եղած հատուցում մըն էր, և ոչ թե ցուցամուլական միջոց մը՝ հայերուն վերադարձը (?) դյուրացնելու Հռոմեական Եկեղեցվո մեջ: Արդյոք կարդինալ Աղաջանյանի Միացյալ Նահանգաց տված այցելությունը այս օրերուն սրբազան պապին վրդմե «հարատևորեն» կատարված ջանքերուն շարունակությունն է Ամերիկայի մեր հայ բեկորները Հռոմի դերիշխանության տակ բերելու համար:

Իսկ Աղաջանյան կարդինալը «Հայոց պատրիարք» անվանելը Հռոմի քահանայապետին վրդմե բոլորովին անհիթեթ է և պատմության խեղաթյուրում: Արար աշխարհ գիտե, թե հայ ժողովուրդը դարերի ի վեր միայն մեկ պատրիարք՝ այսինքն Կաթողիկոս ունեցած է և ունի. ան միայն մեկ գլուխ և պետ կընդունի, որ է Սուրբ Էջմիածինի Սրբազնագույն Հայրապետը. այդ գլխուն մաս կկազմեն մեր մյուս Աթոռներու զահակայինքն ալ: Հայ ժողովուրդը Սուրբ Էջմիածինի կաթողիկոսին զատ ուրիշ եկեղեցական գլուխ կամ պետ չի ճանչնալ:

1945 դեկտեմբերին, երբ Պիոս ԺԲ. պապը Տրիդենտի ժողովի բացման 400-ամյակի առթիվ ևս հրավեր վարդաց բոլոր ոչ-հոռմեականներուն միանալու Հռոմի Եկեղեցվո, մենք «ՀԱՍԿ»-ի 1946 փետրվարի թիվին մեջ Միկեույն հանկերգը վերնագիրով կարճ գրություն մը դիտել կուտայինք, թե Միկույան այսպիսի հրավերներ վրձնա «Ձայն բարբառոյ յանապատի», ցորքան անոնց դիտումն ու նպատակն է կատին Եկեղեցվո գերադասությունը ապահովել և անոր հեղինակությունը ամենուրեք տարածել... դարերու միևնույն հանկերգն է դարձյալ: Մի՛ զարմանաք, եթե նույնանման հանկերգներ և հրավերներ իրմե ստորադասայիններն ալ շուտով իմանաք կամ ստանաք:

Նույն այս դիտողությունը այս առթիվ ևս կուզեինք կրկնել:

Ներկա համաշխարհային տագնապին մեջ ժողովուրդներ կուզեն սիրո և խաղաղության պատգամը: Անոնք վարդոտ են հոգևոր և բարոյական առաջնորդության և ոչ թե bunkum-ի, այսինքն՝ ճոռոմ ցուցաբանության, ինչպես այնքան ճշմարտորեն Christian century անկախ շաբաթաթերթը ուժեղ խղճաբարկանով մը (տե՛ս սեպտեմբեր 28, 1951 թիվը) կորսվե՛ր պապին վրդը և նաև

այդ կողին կցված պատմական խեղաթյուրումները:

Ոգիի և գործունեության ի՜նչ հակադրություն: 451. թիվին, Հոտի և տն Ա. պապը քաղաքական նպատակներով կնկրտեք կոստանդնուպոլսո և Աղեքսանդրիո պատրիարքական աթոռները անշքացնել՝ իր տիրակալությունը տարածելու համար Արեւելքի եկեղեցիներում վրա, մինչ հայեր՝ Վարդանանք և Ղեոնդյանք. նույն այդ տարին իրենց Մայրենի եկեղեցվո համար կմարտնչեն իրենցմե շատ ավելի հզոր թշնամիի մը դեմ՝ հանուն կրոնքի և խիղճի ազատության և Հայրենիքի նվիրականության պաշտպանություն: Այս հակադրությունը երկու եղելությանց մեջ, որոնց 1500-ամյակն է հավասարապես այս տարի, ցույց կուտա դարերու ընթացքին և մեր օրերուն Հայ և լատին եկեղեցիներու գործունեության ուղիներու տարբերությունը:

Ինչպես ասկե առաջ նորին Վսեմություն, կարդինալ Աղաջանյան, այս անգամ ալ նորին Սրբություն Պիոս ԺԲ. պապը կխոսին ի շարս արեւելյան կարգ մը եկեղեցիներու՝ Հայ առաքելական եկեղեցվո ալ վերադարձին Քրիստոնյա Ընդհանրական եկեղեցվո ծոցը: Թող բոլորը գիտնան սակայն, թե Հայաստանյայց եկեղեցին չէ բաժնված Ընդհանրա-

կան Քրիստոնյա եկեղեցիներ, որպեսզի հարկ ըլլա իրեն հոն վերադառնալ: Քաղկեդոնիկ վեճերուն հետևանքով գործնականապես դադրեցաւ բոլոր եկեղեցիներու միութիւնը, որ գոյություն ունեցած էր մինչև այն ատեն: Ի՞նչն այդ միութենէն հեռացած եղաւ Հայոց եկեղեցին, նույն միութենէն հավասարապես հեռացած եղաւ նաև ինքը, Հոռմեական եկեղեցին, հետևաբար, եթե միություն գործնական վերականգնելու հարց կա, որքան Հայաստանյայց եկեղեցին, նույնքան նա մյուսները, ընդ որս Հոռմեականը, պարտին վերադառնալ միության մեջ: Բայց Հոռմեական եկեղեցին հավակնությունը ունի ինքզինքը նկատելու միակ ընդհանրականը, և ով չի պատկանիր իրեն՝ հերձվածող հուսկելու: Այն կհրավիրե ասոնց վերստին գալ իրեն՝ իրեն, որուն երբեք մաս չէին կազմած, սակայն, այդ եկեղեցիները, անոնք իրեն հետ մաս կազմած էին բոլոր եկեղեցիներու միությանը: Այդ միության վերականգնությունը ա՛յն ատեն միայն կարելի է, երբ առանց գերազահության խնդիր դնելու բոլորը կմիանան քրիստոնեական ոգիով իբր հավասարապես անդամները Քրիստոսի միակ մարմնուն, որուն գլուխն ալ նույնինքն Քրիստոսն է. բացի որմե ոչ ոք եղած է և կարող է երբեք ըլլալ:

